

ACTIVITATEA DESFĂȘURATĂ DE VASILE STOICA ÎN S.U.A. PENTRU COOPERAREA NAȚIUNILOR CENTRAL ȘI SUD-EST EUROPENE (1917-1919)

SILVIU MILOIU

Primul război mondial a însemnat, printre alte prefaceri importante, și o schimbare marcantă în limbajul și stilul diplomatic. Aceasta era în concordanță cu concepțiile președintelui american Woodrow Wilson ce postula înlocuirea diplomației secrete cu negocierile deschise, în „văzul opiniei publice”¹.

Noua diplomație, deși evident urma să determine caducitatea tratatului de la București din 1916, ce conținea promisiuni teritoriale generoase pentru români, ca și a altor tratate și înțelegeri încheiate anterior între aliați, avea avantajul de a-i determina pe patrioții români, ca și pe alte conștiințe vii ale popoarelor aflate sub dominație străină să-și exprime, ei înșiși, opțiunile asupra viitorului națiunii lor. Unul dintre patrioții transilvăneni, foarte generos în eforturile sale de a contribui la realizarea unității naționale a românilor, a fost locotenentul Vasile Stoica².

Vasile Stoica a făcut parte din Misiunea Patriotică Națională³ trimisă de guvernul român refugiat la Iași în Statele Unite ale Americii

¹ E. W. Chester, *The scope and variety of US diplomatic history*, Readings since 1900, vol. 2, 1990 by Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey, p. 274.

² Vasile Stoica (1889-1948), născut pe 18 ianuarie 1889 la Avrîg, ca fiu al plugarilor Gheorghe și Maria Stoica, elev al gimnaziului Bizonyitvany din Sibiu (1901-1904), baccalaureat al liceului român din Brașov ale cărui cursuri le-a urmat între 1905-1909, a absolvit Facultatea de Litere a Universității din Budapesta (Eotvos Collegium) și a efectuat – ajutat de Fundația Emanoil Gojdu – studii filologice la Paris și București. A fost, în anii 1912-1913 președinte al Societății studențești Petru Maior. Cunoscător al limbilor maghiară, germană, franceză și engleză a fost profesor de limbi și literaturi moderne la Școala secundară de fete a ASTREI (1913-1914). Redactor-șef al ziarului “Românul” din Arad, din 1915 a renunțat la cetățenia austro-ungară. A publicat în România articole, cărți, a susținut conferințe – “Habsburgii și românii”, “Ungurii și românii”, “Suferințele din Ardeal”. Înrolat în armata română ca voluntar, a devenit ofițer de informații și a fost rănit de două ori. Locotenentul Vasile Stoica a fost trimis ulterior în S.U.A. pentru a susține cauza românească (vezi Arhivele Naționale ale României, fond Vasile Stoica).

³ Despre coordonatele eforturilor întreprinse de Vasile Stoica în Statele Unite vezi și C. I. Stan, *Activitatea lui Vasile Stoica în S.U.A. în sprijinul unirii (1917-1918)*, în *Acta Musei Napocensis*, XXI, Cluj, 1984, p. 293-305.

pentru a susține cauza românească. Participarea sa, cerută în mod expres de guvernul român Marelui Cartier General din Iași, fusese acceptată de instituția militară, care prin ordinul nr. 1082 din 18 aprilie 1917, îl trimisese pe locotenentul Stoica în misiune în S.U.A.⁴. Alături de el, din delegație mai făceau parte preotul greco-catolic Vasile Lucaciu și reprezentantul clerului ortodox, Ioan Mota. Delegația astfel constituită a ajuns la Washington, după un voiaj de două luni prin Rusia și Japonia, timp în care a călătorit pe singurul drum accesibil în acel moment, pe data de 29 iunie 1917.

Cele trei obiective generale pe care guvernul român le fixase misiunii erau să asigure cercurile politice, diplomatice și opinia publică americană de atașamentul României față de idealurile Antantei, să facă cunoscute printre românii din diaspora obiectivele pentru care România intrase în război și să formeze o legiune militară din românii americani care să lupte pe frontul francez alături de aliați⁵. Deși activitatea desfășurată pe tărâm național de Vasile Lucaciu sau chiar de Ioan Moța înainte de 1917 fusese mult mai laborioasă, totuși, în S.U.A. sarcina principală și-a asumat-o Vasile Stoica. Trebuie avut în vedere, între altele, în explicarea acestei situații și faptul că ceilalți doi membri ai delegației nu cunoșteau limba engleză⁶.

Vasile Stoica a urmărit, în primul rând, obținerea adeziunii românilor americani la cauza unității naționale. Luând în considerare faptul că S.U.A. nu adresase o declarație de război Austro-Ungariei până pe data de 4 decembrie 1917, ca și atmosfera generală mai puțin defavorabilă imperiului dualist existentă în America, patriotul român a purtat numeroase convorbiri cu oficialitățile americane în scopul de a le convinge să sprijine implozia ce se anticipa în numeroasele provincii ale habsburgilor, generată de lupta naționalităților dornice de autodeterminare. Printre cei cu care a conferit - secretarul de Stat Robert Lansing⁷, secretarul Apărării Newton Baker, ministrul de interne Francis Lane,

⁴ vezi V. Stoica, *În America pentru cauza românească*, București, 1926, p. 5.

⁵ G. Neamțu, *Legiunea românilor americani, 1917-1918*, în *Relații româno-americane în timpurile moderne*, (ed. Gh. I. Florescu), Ed. Univ. "Al. I. Cuza", Iași, 1993, p. 143.

⁶ V. Stoica, *op. cit.*, p. 10; autorul mai arată și faptul că "în țara preciziei care era America, entuziasmul său romantic (al lui Vasile Lucaciu - n.n.), care nu ținea seama de realități și de date științifice, mai curând ne-a deservit cauza".

⁷ Prima audiență pe care le-a acordat-o Lansing celor trei membri ai misiunii române a prilejuit și prima afirmare a sprijinului pe care Statele Unite îl acordau României în continuarea luptelor sale (vezi V. Stoica, *op. cit.*, p. 7).

William Phillips și Albert Putney de la Departamentul de Stat, Gilbert Hitchcock, președintele Comitetului pentru afaceri externe al Senatului american, ex președintele Theodore Roosevelt⁸, J. H. Lewis, prieten apropiat cu președintele Wilson – locotenentul, mai apoi căpitanul, Vasile Stoica a resimțit multă deschidere și încurajarea de a-și continua eforturile depuse pentru cauza națională⁹.

Succesul propagandei desfășurate de patriotul transilvănean¹⁰ – căruia i s-au alăturat în timp și dr. Nicolae Lupu, Ludovic Mrazec, profesorul Paul Negulescu¹¹ și primul titular al Legației regale române de la Washington, dr. Constantin Angelescu¹², poate fi decelat și din alegerea sa ca președinte al Ligii Naționale Române, înființată la inițiativa sa¹³. Conferințele susținute cu cele mai variate ocazii – la New York, Washington, Boston, Baltimore, Manchester by Sea, Cleveland, Chicago, Pittsburg – de acest foarte convingător orator, ca și activitatea sa desfășurată în scopul informării opiniei publice americane (a răspândit peste 2300 de broșuri în limba engleză din lucrările lui D. Mitrany, *Greater Romania*, A. W. Leeper, *The justice of Romania's cause* și regiunii Maria, *My Country*, până la sfârșitul anului 1917 și alte 3500 în 1918)

⁸ Theodore Roosevelt l-a primit de mai multe ori pe Vasile Stoica, după prima întâlnire din data de 28 august 1917, și a acordat un sprijin foarte important propagandei românești din America prin declarațiile făcute la o mare întrunire din New York, când a declarat că pacea nu putea fi încheiată până când națiunile mici nu erau pe deplin dezrobite; ca argument a adus chiar cazul românilor din Transilvania care doreau unirea cu cei din Regatul român; a scris mai multe articole în același sens cerându-i chiar președintelui Wilson să ia poziție în favoarea românilor (vezi V. Stoica, *op. cit.*, p. 18).

⁹ I. Stanciu, *Aliați fără alianță, România și S.U.A., 1914-1920*, Ed. Albatros, București, 1992, p. 143-14.

¹⁰ De altfel, Vasile Lucaciu, după ce a susținut câteva conferințe care s-au bucurat de un mare succes la Youngstown, Trenton, Cleveland, Detroit s-a retras la fiul său, preotul greco-catolic Epaminonda Lucaciu, la Trenton, iar după zece luni a plecat la Paris, în timp ce Ion Moța a scos timp de două luni ziarul "Libertatea" la Cleveland, reușind să determine un "înălțător entuziasm românesc", însă în septembrie se întorcea deja la Iași (vezi V. Stoica, *op. cit.*, p. 10).

¹¹ P. Negulescu a editat revista bilingvă "Roumania" care a avut un succes deosebit la Chicago (vezi și V. Stoica, *op. cit.*, p. 28).

¹² C. Angelescu a ajuns la Washington pe data de 1 ianuarie 1918 și a rămas la post până în mai 1918. Guvernul Brătianu îl numise pe Vasile Stoica ca atașat la Legația română din Statele Unite (vezi și V. Stoica, *O lămurire în legătură cu propaganda noastră în America. Scrisoare deschisă către domnul Anton Bibescu, Ministrul României la Washington*, Ed. Adevărul, 1924, p. 5).

¹³ Gh. I. Florescu, *Idealul național și propaganda românească în America: dr. N. Lupu, în Relații româno-americane în timpurile moderne*, Iași, 1993, p. 190.

a fost întregită și de un proiect publicistic mai amplu, din care a reușit să elaboreze patru lucrări sub genericul *Romanians and their lands*¹⁴.

Activitatea cea mai prolifică și mai eficientă a desfășurat-o însă Vasile Stoica în conlucrare strânsă cu reprezentanții națiunilor din Europa Centrală și de Sud-Est aflați în Statele Unite. Într-o lucrare elaborată de reprezentantul român – și nepublicată încă – intitulată *De la Baltica la Egee. Un episod de acum 25 de ani* aflată la Arhivele Naționale ale României, fondul Vasile Stoica, acesta analiza principalele elemente ale ecuației propuse de naționalitățile *medio-europene* în 1918.

Legăturile realizate de Vasile Stoica în cele mai diverse medii de informare¹⁵, culturale și politice¹⁶, l-au apropiat treptat de reprezentanții altor popoare aflați în America pentru a câștiga simpatia guvernului și opiniei publice americane și sprijin pentru idealul autodeterminării naționale. Problemele pe care le aveau aceștia erau de o “surprinzătoare analogie” cu cele ale românilor, astfel încât membrul Misiunii Naționale Române a legat relații de colaborare strânsă cu reprezentanții unor comitete naționale, dar mai ales cu maiorul M. R. Stefanik, cu poetul Ferdinand Pisesky și cu Charles Pergler, directorul Biroului cehoslovac din Washington¹⁷.

Convergența izvorâtă din interesele comune a început să se transpună în practică în mai 1918 când s-a încheiat o alianță de acțiune comună între Thomas Masaryk, liderul mișcării cehoslovace, Ignace G. Paderewsky, conducătorul polonezilor, Hinko Hinkovici, exponentul iugoslavilor și Vasile Stoica, din cadrul Misiunii Naționale Române. Activitatea comună a mișcărilor naționale din America a ieșit în evidență pe data de 15 septembrie 1918, o dată cu marea adunare desfășurată la Carnegie Hall din New York¹⁸. La această adunare au participat peste

¹⁴ I. Stanciu, *op. cit.*, p. 154.

¹⁵ A reușit să determine o reorientare a atenției presei americane spre problemele românilor, astfel încât ziariști de marcă, precum Ira E. Bennett, director la cotidianul de mare tiraj *The Washington Post*, Louis Wiley, director la *The New York Times*, ziariști de la *The New York Tribune*, *The Review of Review*, de la ziarele sindicatului de presă *McClure*, și ca urmare a eforturilor sale, au acordat un loc în articolele lor cazului românesc. De asemenea, o personalitate de importanța istoricului militar Frank H. Simonds a luat poziție în favoarea aspirațiilor României.

¹⁶ Pe data de 31 decembrie locotenentul român expedia un memoriu secretarului de Stat Robert Lansing, la cererea acestuia, în care îi descria situația transilvănenilor în război și în anexă îi trimitea memoriul românilor de la Darnița (vezi V. Stoica, *In America...*, p. 14-16).

¹⁷ *Ibidem*, p. 14-15.

¹⁸ Arhivele Naționale ale României, fond V. Stoica, dosar I/137, f. 1-36.

4000 de reprezentanți ai națiunilor oprimate din Imperiul Austro-Ungar¹⁹. Scopul adunării era, între altele, și acela de a dejuca încercările întreprinse de Austro-Ungaria de a realiza o pace separată²⁰. Această întrunire solemnă, denumită de oficialitățile americane “voința popoarelor din Austro-Ungaria” era considerată de Vasile Stoica ca având o importanță egală cu cea a Congresului de la Roma din 8 aprilie 1918²¹. Printre personalitățile care au luat cuvântul, Thomas Masaryk, Ignace Paderewsky, dr. Hinko Hinkovici, Pierre de Lanux, s-a numărat și Vasile Stoica. Acesta a denunțat încă o dată politica opresivă a Austro-Ungariei și s-a declarat ferm sprijinitor al drepturilor națiunilor mici de a se guverna, în conformitate cu principiile wilsoniene. De altfel, liderul Ligii Naționale Române era, după cum se va destăinui mai târziu îngrijorat, deoarece “despre aspirațiile noastre la libertate și unire, guvernul american nu rostise nici un cuvânt...”. El își exprima chiar teama ca – urmare a păcii de la București – “aspirațiile noastre nu vor fi luate în deplină considerare și României i se va crea un rol umilitor la conferința păcii”²².

Moțiunea adoptată cu acest prilej, ce pune pe tapet autodeterminarea națională i-a fost înmănată președintelui american în cadrul unei audiențe pe care acesta a acordat-o pe 20 septembrie unei delegații alcătuită din Masaryk, Paderewsky, Hinkovici și Stoica. Wilson a făcut cu acea ocazie o declarație de susținere a revendicărilor naționalităților central-europene, admitând că Austro-Ungaria urma, indubitabil, a se dezmembra²³.

Acțiunile ulterioare au emers în favoarea impunerii ideii naționale, lucru demonstrat și de recunoașterea lui Masaryk ca șef al unui guvern național cehoslovac. De asemenea, comisia “Inquiry” condusă de influentul colonel House, a început din acel moment să aibă în vedere dezmembrarea Austro-Ungariei²⁴.

La propunerea lui Masaryk și la sugestia americană, în toamna anului 1918 s-a convenit să se creeze o organizație care să cuprindă toate comitetele naționale alcătuite de naționalitățile mici și mijlocii, aflate într-o zonă geografică cuprinsă între Marea Baltică și Marea Egee, ce luptau pentru autodeterminare, independență și impunerea ideii naționale. Programul inițial fusese schițat de Th. Masaryk, I. Paderewsky, dr. N. Lupu și V.

¹⁹ Gh. I. Florescu, *op. cit.*, p. 193.

²⁰ I. Stanciu, *op. cit.*, p. 155.

²¹ Arhivele Naționale Române, fond V. Stoica, dosar I/137, f. 1-36.

²² *apud* Gh. Florescu, *op. cit.*, p. 193.

²³ Arhivele Naționale Române, fond V. Stoica, dosar I/137, f. 1-36.

²⁴ I. Stanciu, *op. cit.*, p. 155-156.

Stoica. Acesta avea în vedere informarea publicului, informarea guvernului american cu ajutorul unor materiale alcătuite pe baze științifice, elaborarea unor revendicări teritoriale bazate pe colaborarea dintre aceste naționalități și cristalizarea unor principii de etică internațională în conformitate cu care să fie trasate frontierele, dezvoltată colaborarea postbelică și menținută buna vecinătate²⁵.

Pe data de 2 octombrie, la Washington, s-au pus bazele “Uniunii Democratice Medio-Europene” (The Democratic Mid-European Union), în prezența unor delegați ai Departamentului de Stat și ai comisiei “Inquiri”. Această asociație, alcătuită din 13 comitete naționale – cehoslovac, polon, iugoslav, român, finlandez, lituan, ucrainean, rutean, grec irident, albanez, italian irident, armean, sionist, era condusă de Thomas Masaryk și-l avea ca prim-vicepreședinte pe Vasile Stoica. Ca director al afacerilor Uniunii Democratice Medio-Europene a fost desemnat – la sugestia administrației americane – Herbert A. Miller, profesor de sociologie la Oberlin College și apoi la University of Cincinnati. Această uniune, considera Vasile Stoica, “înfățișa destul de fidel opiniunea publică și aspirațiunile popoarelor...”²⁶.

Activitatea acestei asociații a debutat imediat și a durat până la începutul anului 1919. Printre metodele de acțiune, prim-vicepreședintele Stoica enumera adunările publice, editarea revistelor și ziarelor în scopul de a promova acțiunile naționalităților componente ale uniunii, elaborarea unor broșuri, tipărirea hărților ce erau răspândite și chiar afișate pe ziduri pentru a informa mai adecvat publicul. Asociația era, după părerea sa, “zona Balto-Egee în miniatură...”. Întunirile nou înființatei misiuni s-au desfășurat la Washington între 2 și 5 octombrie, la Philadelphia între 23 și 26 octombrie și la New York între 5 și 8 noiembrie 1918²⁷. Aceste dezbateri s-au bucurat de dialoguri sincere, desfășurate și în prezența unor delegați ai administrației americane, ce doreau să se informeze mai adecvat asupra spațiului etno-cultural și istoric cuprins între blocul german și cel rus.

Desigur, colaborarea armonioasă era numai vârful aisbergului. La baza sa – în ciuda acestei activități variate și fructuoase – se ascundeau asperități mai vechi sau mai noi, în special legate de previzibila, din ce în ce mai mult, retrasare a granițelor. Pe măsura ce se prefigura victoria

²⁵ Arhivele Naționale Române, fond V. Stoica, dosar I/137, f. 1-36.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*.

Antantei ncîntcelegerile începeau să irumpă la suprafață și de aceea s-a încercat elaborarea unui set de reguli și principii care să fie farul călăuzitor în transgreaarea dificultăților evidente într-o zonă multiculturală, multiconfesională și multinațională, în care pentru necunoscători erau greu de departajat minoritățile de majorități, adevărurile istorice de interpretarea cronată a faptelor istorice, realitățile economice de manipularile politice și în care o serie de mituri s-au creat și au persistat, mărind astfel sursele de tensiune.

Astfel, s-a susținut energic ideea că “Peninsula Balcanică trebuie să fie a popoarelor balcanice”, s-a convenit că baza discuțiilor în privința trasării noilor granițe trebuie să fie principiul etnic, cu corecturi bazate pe principiul geografic și economic și autodeterminarea ce impunea plebiscitul realizat după ce în prealabil zona litigioasă ar fi fost ocupată de armata americană. S-a motivat și necesitatea imperioasă de a se acorda largi drepturi culturale pentru minorități și de a se crea o Ligă a Națiunilor care să resoarbă tensiunile ce se crează inevitabil în viața internațională. Printre acțiunile pozitive trebuie să enumerăm și discuțiile Masaryk – Paderewsky, ce postulau rolul favorabil jucat de o alianță strânsă între Cehoslovacia și Polonia în Europa Centrală, ca și discuțiile inițiate de dr. N. Lupu și de V. Stoica cu iugoslavii și grecii ce vedeau nevoia urgentă de a se crea o federație sau uniune balcanică, chiar înaintea deschiderii conferinței de pace. Alte principii ce puteau avea un rol pozitiv în relațiile internaționale erau legate de promisiunea de a se crea facilități de tranzit și zone libere în porturi pentru țările fără deschidere la mare și, ca o promisiune pentru poimâine, nevoia proiectării unei noi educații în toate țările care să imprime un spirit mondial de amicitie și colaborare între națiuni²⁸.

Desigur, toate aceste scopuri nu puteau avea decât un rol pozitiv în reconstrucția unei Europe și a unei lumi care suferise mult din punct de vedere material și mai ales moral ca urmare a distrugerilor provocate de Marele Război. Cu toate acestea, nu suntem adepții ideii, vehiculată axiomatic până nu de mult în istoriografia română, că statele mici sunt depozitarele exclusive ale spiritului democratic în relațiile internaționale și că marile puteri sunt întotdeauna vinovate de impunerea unor politici imperialiste, care duc la degradarea atmosferei internaționale. În același timp, însă, nu putem nega o oarecare aplecare spre înțelegerea celui alt care se observa în mod vădit la membrii “Uniunii Democratice Medio-

---

²⁸ *Ibidem*.

Europene”, semn că istoria nu trecuse peste ei fără urmări pozitive în ceea ce privește impunerea necesității spiritului de colaborare și de înțelegere a aspirațiilor lor, poate la fel de îndreptățite, ale celuiilalt.

Cea mai importantă întrunire a “Uniunii Medio-Europene” a avut loc la sfârșitul lunii octombrie 1918 la Independence Hall din Philadelphia. Aici, încă din 25 octombrie, la propunerea delegației române, a fost adresată o scrisoare guvernului american în vederea recunoașterii aspirațiilor celor 4 milioane de români supuși Austro-Ungariei. În urma acestei moțiuni, Stoica a fost primit în audiență de secretarul de Stat Robert Lansing pe 28 octombrie și a obținut de la acesta promisiunea unei declarații în favoarea aspirațiilor românești. În după-amiaza zilei de 4 noiembrie textul declarației a fost întocmit la o întâlnire între diplomatul american William Bullitt și Vasile Stoica. Acest text, aprobat fără modificări de cabinetul american a doua zi, făcut cunoscut agențiilor de presă pe 6 noiembrie arăta simpatia guvernului american cu spiritul de unitate și aspirațiile românilor de pretutindeni și promitea sprijinul Washingtonului pentru ca drepturile politice și teritoriale “juste” ale românilor să fie recunoscute și asigurate²⁹. Această declarație era, după cum recunoștea la vremea aceea William Bullitt în fața lui Voicu Nițescu și a dr. Nicolae Lupu³⁰, și după cum remarca mult mai târziu istoricul american Paul Quinlan, urmarea presiunii constante făcute de români la Washington sub conducerea liderului lor Stoica³¹.

Evident, acțiunea desfășurată de aceștia s-a așezat ferm pe un teren drenat de ideile noii diplomații americane. Meritul lor însă, și în primul rând a lui Vasile Stoica constă tocmai în puternicul contur pe care l-au dat ideii naționale și integrării mișcării naționale românești într-un cadru mai larg, ceea ce a determinat și recunoașterea dezideratelor românești de cele mai înalte oficialități americane.

Acțiunea întreprinsă în Sala Independenței din Philadelphia - acolo unde pe 4 iulie 1774 se adoptase Declarația de Independență americană și în 1787 Constituția - a fost o adevărată sărbătoare a ideii naționale, în general, și a naționalităților din centrul și sud-estul Europei,

²⁹ S. David Spector, *Romania at the Paris Peace Conference: a study of the diplomacy of I. C. Brătianu*, The Center for Romanian Studies, The Romanian Cultural Foundation, 1995, p. 56-57.

³⁰ Gh. I. Florescu, *op. cit.*, p. 199.

³¹ P. D. Quinlan, *The United States and the problem of Transylvania during World War Two*, în “100 years of American-Romanian Relations” (ed. Radu R. Florescu), Ed. Nagard, Roma, 1982, p. 81.

în special. Cu acest prilej a fost redactată de către Masaryk, Stoica și profesorul Miller "Declarația de Scopuri Comune a Națiunilor Independente Medio-Europene", ce inspira aerul solemn al declarației lui Thomas Jefferson, Samuel Adams, George Washington și expira în consonanță cu ideile wilsoniene, reprezentând totodată și un traseu spiritual și politic, oarecum utopic, dar cu atât mai pozitiv, pe care fiecare dintre aceste națiuni se angaja să-l străbată alături de celelalte.

Încă din preambul se sublinia forța de reprezentativitate a acestei uniuni - însumând națiuni ce împreună aveau mai mult de 50 de milioane de locuitori, așezați între Marea Baltică, Marea Adriatică și Marea Neagră, supuși în totalitate sau parțial dominației străine. Exprimându-și gratitudinea față de poporul și guvernul american, dar și față de Antantă, se promitea aderarea totală a naționalităților la lupta împotriva Puterilor Centrale. De asemenea, se stabilea un set de norme ce urmau a fi general valabile și inserate în constituțiile noilor state pe cale de a se forma și care trebuiau să guverneze și relațiile internaționale ale acestora. Aceste principii, odată adoptate, urmau să determine un nou curs, mai democratic, în istoria umanității. Astfel, punctele 1-3 vorbeau de necesitatea democratizării interne a fiecărui stat, a neatârnării sale, a promovării propriilor idealuri, idealuri - ce în nici un caz nu trebuiau să amenințe "interesul comun al tuturor". Punctul 4 reprezenta o respingere a diplomației secrete și o promovare a diplomației wilsoniene. Punctul 5 aducea în prim-plan perspectiva colaborării postbelice a popoarelor medio-europene pentru "asigurarea libertăților fiecăruia dintre ele în interesul prosperității lor comune..." și pentru a consolida "pacea și bunăstarea lumii". Punctul 6 relua ideea wilsoniană de constituire a unei ligi a națiunilor.

Toate aceste principii aveau ca temei de realizare dorința unor popoare "victime" ale unor "națiuni agresive și egoiste" ce suferiseră "...distrugerea orașelor, violarea căminurilor și țărilor noastre..." și care se menținuseră prin "neânfrânta rezistență" în fața "tiraniei asupritorilor", de a crea o lume din care egoismul național să fie alungat, pentru a lăsa loc cooperării internaționale. Deoarece vechea lume impusese limite reprezentării proporționale, corectitudinii actului de justiție, libertății cuvântului, dreptului de petiție, cooperării intra- și inter-naționale se dorea o lume nouă în care aceste limite să fie transgresate. Semnatarii documentului își luau asupra lor sarcina de a depune eforturi constante și concordante pentru ca "suferințele acestui război mondial să nu fi fost îndurate în zadar"³².

³² Arhivele Naționale Române, fond V. Stoica, dosar 1/137, f. 1-36.

Acest document de factură wilsoniană, ce îmbrăca aspirațiile popoarelor central și sud-est europene și aducea noi idealuri în viața internațională trebuie încadrat în atmosfera generală creată de desfășurarea războiului. El exprima, după cum arăta prim-vicepreședintele Uniunii Medio-Europene, patriotul român Vasile Stoica, "dorința sinceră de a crea o lume mai bună"³³. De altfel textul, ce aducea aminte americanilor de propriile lor idealuri și dorea a pune bazele unei noi Europe, mai apropiată de spiritul american, a cunoscut o largă difuzare și publicitate în America, iar un exemplar a fost trimis și președintelui american Thomas Woodrow Wilson³⁴.

Amintindu-și peste un sfert de veac de acest eveniment, diplomatul Vasile Stoica respingea vehement ideea ce se vehiculase mulți ani că statele constituite de aceste națiuni strânse în uniunea medio-europeană - Finlanda, Estonia, Letonia, Lituania, Romania, Jugoslavia, Grecia etc. - au avut ca motivație a existenței lor crearea unui "cordon sanitar" care să separe Rusia sovietică de continent și să țină în frâu tendințele expansioniste ale Germaniei. Aceste acuzații aduse statelor mici și mijlocii din Europa erau invenții ale marilor puteri, "departe de intențiunile noastre", după cum se exprima Stoica, și a căror genază era posterioară conferinței de pace versaillese³⁵. În ceea ce privește urmările "Declarației de Scopuri Comune a Națiunilor Independente Medio-Europene", deși se recunoaște, în general, alterarea pe care o suferă orice idee mare atunci când este transpusă în faptă, Vasile Stoica considera că, în general, națiunile situate între Marea Baltică și Marea Egee au urmat aceste principii și au făcut mari progrese după 1919³⁶.

Activitatea desfășurată de Vasile Stoica în Statele Unite este încă o dovadă în plus a forței pe care sentimentul național o imprima spiritelor puternice și pragmatice care se adapă de la izvorul sau care era - și este - departe de a fi secat. De aceea, înțelegem cum locotenentul Vasile Stoica, un arhinecunoscut până în 1917, a reușit să se impună ca *primus inter pares* în rândul diasporei românești, deși a fost însoțit de mult mai reputații Vasile Lucaciu, Ion Moța, dr. Nicolae Lupu sau de dr. Constantin Angelescu, ministrul României la Washington. De asemenea, trebuie subliniat că remarcabilul propagandist român a desfășurat această activitate

---

³³ *Ibidem.*

³⁴ *Ibidem.*

³⁵ *Ibidem.*

³⁶ *Ibidem.*

complexă fără a beneficia de nici o sursă de finanțare din țară³⁷, toate fondurile fiind strânse din donații ale românilor din Statele Unite³⁸.

Activitatea sa nu s-a rezumat la îndeplinirea instrucțiunilor pe care i le dăduse guvernul român ci, prin toată conduita sa a prefigurat acel postulat pe care Nicolae Titulescu îl impunea politicii externe românești "de la național, prin regional, la universal". El nu a încercat să promoveze interesele românești în detrimentul altor naționalități, ci a căutat să realizeze obiectivele propuse împreună cu reprezentanții celorlalte popoare ce aveau scopuri comune. Acest fapt a slujit mai bine chiar interesele românești și, de asemenea, i-a adus lui Vasile Stoica o poziție proeminentă în conducerea "Uniunii Democratice Medio-Europene", ceea ce răsplătea eforturile depuse de înflăcăratul patriot român. În același timp, idealurile pe care le promova el erau idealuri ce nu se restrângeau la o zonă geografică, fie ea chiar întinsă, ci erau, putem spune, idealuri universale: pacea, buna-înțelegere între națiuni, ideea națională ca bază a principiilor de etică internațională, recunoașterea suveranității integrale a fiecărui stat în ceea ce privește chestiunile de ordin intern și extern. Activitatea sa prolifică desfășurată în Statele Unite a produs o puternică impresie și în țară, astfel încât pe data de 4 februarie 1919 prin telegrama numărul 105, primul-ministru Ion I. C. Brătianu l-a chemat la Paris pentru a fi ofițer de legătură cu delegațiile engleză și americană. Aceasta i-a permis lui Vasile Stoica să păstreze, tot cu fondurile Ligii Naționale Române pe care o prezida, un contact strâns cu experții și consilierii tehnici englezi și americani³⁹.

Ecourile luptei sale politice pot fi sesizate chiar în contactele pe care a avut prilejul să le întrețină mai târziu, în cariera sa diplomatică, cu diverși oameni politici din Europa Centrală. Astfel, fiind acreditat în anul 1937 ca ministru plenipotențiar și trimis extraordinar al României la Riga, Tallin și Kaunas (capitala de atunci a Lituaniei), Vasile Stoica a găsit în mediile politice și diplomatice din aceste state multă simpatie și mult interes pentru activitatea sa desfășurată în cadrul mișcării democratice central-europene din Statele Unite. În discuțiile pe care diplomatul român le-a purtat pe data de 24 februarie 1937 cu președintele Letoniei, Karlis Ulmanis, acesta își arăta "recunoștința" pentru numirea

³⁷ Suma totală care i-a fost alocată de guvernul român a fost, în 20 de luni, de 12.000 lei și 1100 de dolari, cu care nici drumul din România în S.U.A. și din Statele Unite în Franța nu putea fi plătit (vezi V. Stoica, *O lămurire în legătură...*p. 5).

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Ibidem*.

lui Vasile Stoica, despre a cărui activitate citise în lucrarea *Weltrevolution* elaborată de Thomas Masaryk. Președintele leton era la curent cu marea acțiune de propagandă desfășurată de diplomatul român alături de omul politic cehoslovac și de Ignace Paderewsky pentru dezrobirea și colaborarea tuturor națiunilor situate între Marea Baltică și Marea Neagră⁴⁰. De asemenea, în audiența sa de prezentare din data de 9 martie a aceluiași an la președintele Lituaniei, Antanas Smetona - omul politic lituanian cel mai influent din perioada interbelică - , acesta i-a mulțumit ministrului român pentru ajutorul acordat în S.U.A. mișcării de independență a țării sale și și-a exprimat bucuria că împrejurările îl aduseseră în Kaunas⁴¹. Pentru a sublinia și mai mult importanța pe care o acordau oamenii politici lituanieni sprijinului pe care mișcarea pentru independența Lituaniei îl primise de la Vasile Stoica în Statele Unite în anul 1918. În aceeași zi, după cum subliniau cotidienele românești "Universul" și "Curentul" din 7 aprilie 1937, preluând o știre de la agenția de presă "Rador", generalul Nagevicius oferise diplomatului român un frumos relief executat de marele sculptor lituanian Petervis⁴².

Mai mult, prin lupta sa a câștigat simpatia opiniei publice și a multor politicieni americani, astfel că în luna mai a anului 1941 guvernul român îl numise pe Vasile Stoica ca ministru al său la Washington, după cum aflăm dintr-o discuție purtată de generalul Antonescu, conducătorul statului român, cu Franklin Mott Gunther, ministrul Statelor Unite la București⁴³. Numirea sa obținuse, fără probleme, și agreementul părții americane. Numai evoluția generală a situației războiului mondial și teama declanșării unui război germano-american ce ar fi implicat o ruptură a relațiilor diplomatice româno-americane a determinat renunțarea la acest proiect, renunțare pe care partea americană nu a ezitat s-o probe⁴⁴.

⁴⁰ Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fond 71, Letonia, *Relații cu alte state*, vol. 8, 1920-1940, f. 127-132, tel. Nr. 86 din 27 februarie 1937 de la Legația regală română din Riga (Vasile Stoica) pentru Ministerul Afacerilor Străine.

⁴¹ *Loc. cit.*, fond 71, Lituania, *Relații cu Germania, Italia, România, Suedia, S.U.A., U.R.S.S., Vatican*, vol. 4, 1927-1939, f 266-269, tel. nr. 115 din 16 martie 1937 de la Legația româna din Riga (Vasile Stoica) pentru M.A.S.

⁴² *Ibidem*, f. 273-275, "Universul" și "Curentul" din 7 aprilie 1937.

⁴³ *Loc. cit.*, fond 71, S.U.A., *Telegrame*, vol. 40, 1941, f. 35-37, Notă asupra convorbirii avute la 28 mai 1941 de generalul Antonescu cu Franklin Mott Gunther, ministrul S.U.A., la Președinția Consiliului de Miniștri.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 70-71, Notă asupra convorbirii dintre Alexandru Cretzianu, secretar general al M.A.S. român și Franklin Gunther, din data de 20 iunie 1941, desfășurată la M.A.S..

L'ACTIVITÉ DE VASILE STOICA AUX ETATS UNIS
POUR LA COOPÉRATION DES NATIONS DU CENTRE
ET DU SUD-EST DE L'EUROPE (1917-1919)

Résumé

L'auteur de l'étude révèle, à partir d'une base documentaire, l'activité entreprise par le diplomate Vasile Stoica, de Transylvanie, pour l'intégration du mouvement national roumain dans un cadre plus large, celui des nations du centre et du sud-est de l'Europe et pour la reconnaissance des aspirations roumaines par les plus hautes officialités américaines.

On présente les objectifs généraux que le gouvernement roumain réfugié à Iasi avait attribué à la Mission Patriotique Nationale – assurer les milieux concernés des Etats Unis de l'attachement de la Roumanie par rapport aux idéaux de l'Antante tout comme la constitution d'une légion militaire des Roumains américains luttant sur le front français à côté des alliés.

Traduit par Coralia Costaş